
EIROPAS PADOME

MINISTRU KOMITEJA

Ministru komitejas

Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5

par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

(Pieņēmusi Ministru komiteja ministru vietnieku 919. sesijā 2005. gada 16. martā)

Ministru komiteja saskaņā ar Eiropas Padomes statūtu 15.b panta noteikumiem,

ņemot vērā to, ka Eiropas Padomes mērķis ir panākt tās dalībvalstu lielāku vienotību, *inter alia* veicinot kopīgu noteikumu pieņemšanu;

atgādinot to, kā darbojas Eiropas Padomes programma bērniem un tās bērnu politikas projekts, jo īpaši ieteikumi, kas pieņemti Konferencē “Bērnu tiesības un bērnu politika Eiropā: jaunas pieejas?”, kura notika 1996. gadā Leipcigā, Parlamentārās asamblejas Ieteikums Nr. 1286 (1996) par Eiropas stratēģiju attiecībā uz bērniem, Ieteikums Nr. 1551 (2002) par 21. gadsimta sabiedrības veidošanu kopā ar bērniem un viņu labā: papildinājums Eiropas stratēģijai attiecībā uz bērniem (Ieteikums Nr. 1286 (1996)) un Ieteikums Nr. 1601 (2003) par institucionālā aprūpē esošo bērnu dzīves apstākļu uzlabošanu;

no jauna apstiprinādama visus tiesību aktus, kas attiecas uz to bērnu situāciju, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs, un jo īpaši Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (ELS Nr. 5), Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērnu tiesībām, Eiropas Sociālo hartu (ELS Nr. 35) un pārskatīto Eiropas Sociālo hartu (ELS Nr. 163), Eiropas Konvenciju par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda izskaušanu (ELS Nr. 126), Eiropas Konvenciju par bērnu tiesību īstenošanu (ELS Nr. 160) un Konvenciju par saskari ar bērniem (ELS Nr. 192);

ņemot vērā šādas Ministru komitejas rezolūcijas un ieteikumus: Rezolūciju Nr. R (77) 33 par bērnu ārpusģimenes aprūpi, Ieteikumu Nr. R (79) 17 par bērnu aizsardzību pret sliktu izturēšanos, Ieteikumu Nr. R (84) 4 par vecāku atbildību, Ieteikumu Nr. R (87) 6 par audžuģimenēm, Ieteikumu Nr. R (87) 20 par sabiedrības attieksmi pret nepilngadīgo noziedzību, Ieteikumu Nr. R (94) 14 par saskaņotu un vienotu ģimenes politiku, Ieteikumu Nr. R (98) 8 par bērnu līdzdalību ģimenes un sabiedriskajā dzīvē, Ieteikumu Nr. Rec (2001) 16 par bērnu aizsardzību pret seksuālo izmantošanu, Ieteikumu Nr. Rec (2003) 19 par sociālo tiesību pieejamības uzlabošanu un Ieteikumu Nr. Rec (2003) 20 par jauniem veidiem, kā novērst nepilngadīgo noziedzību, un nepilngadīgo tiesvedības sistēmas nozīmi;

paturot prātā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvenciju, atbilstoši kurām jāizvairās no bērnu ārpusģimenes aprūpes vienmēr, kad iespējams veikt citus preventīvos pasākumus;

apzinoties, ka neatkarīgi no preventīvajiem pasākumiem ir bērni, kurus nepieciešams šķirt no ģimenes;

ņemot vērā to, ka, izvēloties ārpusģimenes aprūpes veidu, vispirms jāņem vērā bērna vajadzības un intereses un attiecīgā gadījumā viņa personiskie uzskati par šo jautājumu; šiem uzskatiem jāpiešķir pienācīga nozīme atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei;

vēloties, lai visi bērni, kuri ir tikuši šķirti no savām ģimenēm, it īpaši iestādēs ievietotie bērni, augtu cieņā, vislabākajos iespējamajos apstākļos un netiktu atstumti ne bērnībā, ne tad, kad tie ir jau pieauguši, un tiem nebūtu jāpārvar šķēršļi, lai viņi kļūtu par pilntiesīgiem Eiropas valstu pilsoņiem,

iesaka dalībvalstu valdībām:

1. pieņemt visus vajadzīgos tiesību aktus un cita veida aktus, tostarp valsts norādījumus un rīcības plānus, lai garantētu to, ka tiek ievēroti Ieteikuma pielikumā izklāstītie principi un kvalitātes standarti nolūkā panākt bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošo bērnu tiesību pilnīgu īstenošanu neatkarīgi no ievietošanas iemesliem un būtības;

2. izmantojot atbilstošus līdzekļus un rīcību, nodrošināt Ieteikuma plašu izplatīšanu bērniem un citām iesaistītajām personām un iestādēm.

Pielikums Ieteikumam Nr. Rec (2005) 5

Pamatprincipi

– Ģimene ir dabiska vide bērna attīstībai un labklājībai, un vecākiem ir galvenā atbildība par bērna audzināšanu un attīstību.

– Pēc iespējas plaši jānodrošina preventīvie pasākumi bērnu un ģimeņu atbalstīšanai saskaņā ar viņu īpašajām vajadzībām.

– Bērna ārpusģimenes aprūpei vajadzētu notikt vienīgi izņēmuma gadījumos, un tās galvenajam mērķim jābūt bērna interesēm un viņa pēc iespējas drīzākai sociālajai integrācijai vai reintegrācijai; bērnu aprūpes iestādē jāgarantē bērna pamattiesību pilnīga īstenošana.

– Bērnu ārpusģimenes aprūpei nevajadzētu būt ilgākai, nekā tas nepieciešams, un tā periodiski jāpārskata saistībā ar bērna interesēm, kurām vajadzētu būt pirmajā vietā visā šajā bērna aprūpes laikā; lai bērns harmoniski reintegrētos ģimenē un sabiedrībā, pēc iespējas vairāk jāatbalsta vecāki.

– Bērnam, kurš atstāj aprūpes iestādi, ir tiesības uz viņa vajadzību izvērtēšanu un atbilstošu pēcaprūpes atbalstu, kas atbilst mērķim nodrošināt bērna reintegrāciju ģimenē un sabiedrībā.

– Ne lēmums par bērna ārpusģimenes aprūpi, ne pati šī aprūpe nedrīkst būt pakļauta diskriminācijai, pamatojoties uz bērna un/vai viņa vecāku dzimumu, rasi, ādas krāsu, sociālo, etnisko vai nacionālo izcelsmi, paustajiem viedokļiem, valodu, mantisko stāvokli, reliģisko piederību, invaliditāti, izcelsmi vai citu stāvokli.

– Ārpusģimenes aprūpes procedūrai, organizācijai un individuālās aprūpes plānam, tostarp ārpusģimenes aprūpes periodiskai pārskatīšanai, jāgarantē bērna tiesības, jo īpaši bērna tiesības tikt uzklautam. Bērna uzskatiem jāpiešķir pienācīga nozīme, ņemot vērā bērna vecumu un viņa brieduma pakāpi.

– Visu to kontroles un disciplīnas pasākumu pamatā, kurus varētu izmantot bērnu aprūpes iestādēs, tostarp to pasākumu pamatā, kuru mērķis ir novērst pašam vai citiem nodarītu kaitējumu, jābūt valsts noteikumiem un apstiprinātiem standartiem.

– Bērna ārpusģimenes aprūpes plānošanā un organizēšanā pēc iespējas jāiesaista bērna ģimene.

– Kad bērna atgriešanās savā ģimenē nav iespējama, jāparedz cita veida ārpusģimenes aprūpe vai jāturpina iepriekšējā, ņemot vērā bērna vēlmes un viņa dzīves ceļa nepārtrauktību, un viņa personisko vajadzību apmierināšanu.

To bērnu īpašās tiesības, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

Lai nodrošinātu cieņu pret šiem pamatprincipiem un bērna pamattiesībām, ir jāatzīst turpmāk minētās to bērnu īpašās tiesības, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs:

– tiesības tikt ievietotiem bērnu aprūpes iestādē vienīgi tādēļ, lai apmierinātu vajadzības, kuras noteiktas kā obligātas, pamatojoties uz starpdisciplīnu vērtējumu, un tiesības uz ievietošanas periodisku pārskatīšanu; veicot šādu pārskatīšanu, jāmeklē alternatīvas un jāņem vērā bērna uzskati;

– tiesības regulāri sazināties ar bērna ģimeni un citiem bērnam svarīgiem cilvēkiem; šādu saskarsmi var ierobežot vai nepieļaut vienīgi tad, ja tas vajadzīgs bērna interesēs;

– ja iespējams, tiesības vienu vecāku bērniem palikt kopā vai regulāri sazināties;

– tiesības uz identitāti;

– tiesības uz cieņu pret bērna etnisko izcelsmi, reliģisko piederību, kultūru, sociālo vidi un dzimto valodu;

– tiesības uz privāto dzīvi, tostarp tiesības uz saskarsmi ar personām, kurām bērns uzticas, un uz piekļuvi kompetentai iestādei, lai saņemtu konfidenciālu konsultāciju par savām tiesībām;

– tiesības uz labas kvalitātes veselības aprūpi, kas pielāgota katra bērna vajadzībām un labklājībai;

– tiesības uz cieņu pret bērna cilvēka cieņu un fizisko integritāti, jo īpaši tiesības uz tādu izturēšanos, kas ir cilvēciska un nav pazemojoša, un uz nevardarbīgu audzināšanu, tostarp uz aizsardzību pret miesas sodiem un jebkāda veidu ļaunprātīgu izmantošanu;

– tiesības uz vienlīdzīgām iespējām;

– tiesības uz jebkādas izglītības, profesionālās orientācijas un arodmācību pieejamību ar tādiem pašiem nosacījumiem kā citiem bērniem;

– tiesības tikt sagatavotiem aktīvam un atbildīgam pilsoniskumam ar rotaļu, sporta, kultūras pasākumu, neformālās izglītības un pieaugošas atbildības palīdzību;

– tiesības piedalīties to lēmumu pieņemšanas procesā, kuri attiecas uz bērnu un dzīves apstākļiem bērnu aprūpes iestādē;

– tiesības tikt informētiem par bērna tiesībām un noteikumiem bērnu aprūpes iestādē bērniem saprotamā veidā;

– tiesības iesniegt sūdzības identificējamai, objektīvai un neatkarīgai iestādei, lai aizstāvētu bērnu pamattiesības.

Norādījumi un kvalitātes standarti

Lai nodrošinātu šo principu un tiesību īstenošanu, jāņem vērā šādi norādījumi un standarti:

– ja apstākļi to atļauj, jāizvēlas tāda bērnu aprūpes iestāde, kas atrodas pēc iespējas tuvu bērna videi, un tai jābūt ierīkotoi tā, lai vecāki varētu veikt savus pienākumus un regulāri tikties ar bērnu;

– jānodrošina neliela ģimenes dzīves apstākļiem līdzīga dzīvojamā telpa;

– prioritāte jāpiešķir bērna fiziskajai un garīgajai veselībai un viņa pilnīgai, harmoniskai attīstībai – nosacījumiem, kas ir būtiski aprūpes plāna veiksmīgai īstenošanai;

– jāizstrādā tāds aprūpes plāns, kura pamatā ir gan bērna dotību un spēju attīstība, gan cieņa pret viņa autonomiju, gan arī saskarsmes uzturēšana ar ārpusauli un sagatavošana dzīvei ārpus aprūpes iestādes nākotnē;

– apstākļi, kas pieļauj izglītības un atbilstošu emocionālo attiecību starp personālu un bērniem nepārtrauktību – jo īpaši ieteicama ir personāla nemainība (pastāvīga klātbūtne, izvairīšanās no personāla pārcelšanas);

– jāparedz tāda bērnu aprūpes iestādes iekšējā struktūra, kuras pamatā ir:

- dzīvojamo telpu kvalitāte un nemainība;

- ja tas ir bērna interesēs – kopīgas dzīvojamās telpas;

- augsti personāla profesionālie standarti, kurus palīdz īstenot profesionālā apmācība;

- pienācīgs personāla atalgojums;

- personāla nemainīgums un pietiekams personāla locekļu skaits;

- daudzveidīgs personāls, jo īpaši dzimumu jomā;

- kopīgs daudznozaru darbs un citi atbalsta veidi, tostarp pārraudzība;

- efektīva pieejamo resursu izmantošana, kuras uzmanības centrā ir uz bērni;

- līdzekļi un īpaša apmācība, lai attīstītu atbilstošu sadarbību ar bērna vecākiem;

- ētikas kodeksi, kuros aprakstīti tādas prakses standarti, kas ir saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvenciju;

- visām bērnu aprūpes iestādēm jābūt akreditētām un reģistrētām kompetentās valsts iestādēs, pamatojoties uz noteikumiem un valsts minimālajiem aprūpes standartiem;

- pamatojoties uz šiem standartiem, jānodrošina efektīva bērnu aprūpes iestāžu pārraudzības un ārējās kontroles sistēma;

- jāapkopo un jāanalizē attiecīgie statistikas dati un jāatbalsta izpēte, lai veiktu efektīvu pārraudzību;

- par visiem bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošo bērnu tiesību pārkāpumiem jāpiemēro sods saskaņā ar atbilstošām un efektīvām procedūrām;

- jāatzīst, ka līdzās valsts institūcijām svarīga nozīme attiecībā uz bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošajiem bērniem var būt arī nevalstiskajām organizācijām (NVO), reliģiskajām organizācijām un citām privātajām organizācijām; šo nozīmi nosaka dalībvalstu valdības. Nevalstisko organizāciju iesaistīšana neatbrīvo dalībvalstis no tām saistībām pret bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošajiem bērniem, kuras paredzētas Ieteikumā un kuras jo īpaši saistītas ar atbilstošu standartu un akreditācijas un pārbaudes sistēmu izveidi.